

צִנְתָּר הַזְהָב וְהַיֵּק הַזְהָב*

על ספרו של חיים באר "אל מקום שהרוח הולך"

מסע החודר עמוק לתוך נפשו פנימה. המסע החיצוני מקושר למסע הפנימי באמצעות סיפור אהבתו של יעקב יצחק לסלנה, אישה צעירה ומקסימה שזה עתה סיימה את הדוקטורט שלה בנושא אוכלוסיית היאקים. אהבתו של האדמו"ר לסלנה היא אהבה רומנטית המצליחה לגשר בין תרבויות שונות, ומאפשרת ליעקב יצחק לממש את אנושיותו באופן המלא ביותר. בה בעת זו גם אהבה בעלת משמעות דתית, מיסטית ואלגורית שכן בחסידות הזיווג בין גבר לאישה מסמל את הזיווג בין אלוהים לשכינה.

ספרו של באר הוא ספר השובר מוסכמות ומבטל סטריאוטיפים. האדמו"ר מבני-ברק, שנראה תחילה כעושה נפלאות ורודף בצע – מתגלה כאדם חכם, סקרן, שכל דבר אנושי

אינו זר לו. הוא משיל מעליו את הדעות הקדומות, מתגלה ביושרו הפנימי ובמוכנותו שלו להשתנות, לבחור בדרכים חדשות ואף לשלם עליהן מחיר כבד. "הוצאתי מהקשרו את האדם הכי לא גמיש", אמר עליו חיים באר באחד הראיונות, "זהו יהודי חרדי, אדמו"ר, צדיק שיוצא מהקופסה".

הספר מבחין בין הזהב המזויף לבין זה האמיתי: הזהב המזויף מיוצג באמצעות האדמו"ר שבראשית דרכו נכנע למעשי התרמית של אנשי חצרו ומכונה "צנתר הזהב" ובאמצעות אשתו גולד, מלשון "גולד", שהיא רודפת הבצע האולטימטיבית, ואילו הזהב

ה ספר "אל מקום שהרוח הולך" יצא בשנת 2010 בהוצאת "עם עובד", והוא הרומן החמישי של חיים באר. ועדת השופטים מצאה כי זהו ספר מקורי, חדשני, מלאכת מחשבת ספרותית השוזרת מקורות יהודיים בסיפור עכשווי. הספר מחבר בין נושאים, דמויות, תכונות ומקומות שלכאורה אינם מתקשרים ואינם מתחברים: בין האדמו"ר החסידי יעקב יצחק לבין דמויות מהעולם הנוצרי והחילוני, בין הווי בני-ברק לבין פסגות טיבט הרחוקה, בין שור הבר המזומן לצדיקים לעתיד לבוא לבין יאק הבר הטיבטי, בין אגדה חסידית, פנטסיה ומיסטיקה לבין סיפור ריאליסטי-מודרני-עכשווי.

חיים באר העניק לקוראים ספר מורכב ורב-רבדים, עשיר ומעניין: במרכז הספר עומד רבי יעקב יצחק

הלוי הורביץ, האדמו"ר מאוסטילה, בעל חצר חסידית בבני-ברק. מצאצאיו של "החווה" מלובלין, מצד אביו, וצאצא של יעקב יצחק, "היהודי הקדוש" מפשיסחא שעל שמו הוא קרוי, מצד אמו. האדמו"ר, שקץ בחיי החצר המושחתים, מחליט לצאת בסתר למסע לטיבט. מטרתו המוצהרת של המסע היא לפגוש את סבו מצד אמו שלפי חלומו התגלגל ביאק הטיבטי, אך זהו גם

* מתוך דברים שנאמרו בטקס פרס ברנר תשע"א (2011) בשם חבר השופטים: ציפי גוין-גרוס, מאיר עוזיאל וחגית הלפרין (י"ר).

חיים משפחתיים בעלי יסודות אוטוביוגרפיים עם משמעויות חברתיות-לאומיות ומשמעויות ספרותיות, מבט רגיש ומבין עם הומור וסאטירה. אפשר לומר שכל נושא אנושי אינו זר לו, והוא עוסק בספריו בחיים ובמוות, גברים ונשים, ילדים והורים, דתיים וחילוניים, טומאה וטוהרה, אשמה וזכות, והכול מנקודת מבט יהודית, מתוך שאיבה מהמקורות המתבטאת הן בלשון עשירה ורבת רבדים, והן באנקדוטות ובסיפורי החוכמה המשובצים בעלילות.

לבסוף, ברצוננו לציין כי מצאנו טעם מיוחד להעניק את "פרס ברנר" לשנת 2011 לסופר חיים באר גם בזכות הקשר העמוק של אהבה והערכה שרוכש באר ליוסף חיים ברנר – הסופר והאדם. יחס זה מתגלה במיוחד בספרו שיצא בשנת 1992: "גם אהבתם, גם שנאתם – ביאליק, ברנר, עגנון, מערכות-יחסים".

האמיתי הוא האדמו"ר לאחר השינוי שעבר, והוא מקושר עם קרניו של היאק הזהוב כסמל לעושר רוחני אמיתי.

הספר מגלה אהבה ורוכש כבוד כלפי ערכיה האמיתיים של היהדות, אך מכה בשבט הסאטירה את החצר החסידית, המלאה תככים, ואת רדיפת הבצע והמניפולטיביות של המקורבים ליעקב יצחק המשתמשים בגאדו'טים מודרניים כדי לאחו את עיני הבריות. האדמו"ר, לעומתם, מוצג כבעל כוחות על-טבעיים. בינו לבין היאקים הזהובים נוצר קשר מיסטי מיוחד במינו, וקשר זה מונצח במצלמת הווידאו של סלנה.

הספר עוסק בנושאים משמעוטיים, חובקי עולם כמו: חיים ומוות, החטא ועונשו, אהבה ומשפחה, וכל זאת הן מנקודת ראות אוניברסלית והן מנקודת ראות יהודית חסידית וקבלית.

בצד הרצינות והסאטירה מצטיין הספר גם בהומור: די

לקרוא את התיאור ההומוריסטי שבו מתכנן הגבאי הראשי להפוך את האדמו"ר למותג מוביל, ומחליט למצוא לו כינוי הולם: כדי "לעקוף בסיבוב" את הרבנים, עושי הנפלאות האחרים – הוא מחפש, בדומה לכינוי של הרב "רנטגן", שם של בדיקה רפואית אחרת: "יש עוד שלוש בדיקות – האולטרה סאונד, האנדוסקופיה והצנתור", שומע הגבאי מפי הרופא. "צנתור", צהל הגבאי הבני-ברקי, "אנחנו נלך על הצנתור". הוא מקשר בין בדיקת הצנתור לבין צנתרות הזהב שבנבואתו של הנביא זכריה, וכך הופך האדמו"ר ל"צנתרא דדהבא" או בעברית: צנתר הזהב.

הספר "אל מקום שהרוח הולך" הוא גם מחווה לספרי מסעות של שניים מהיוצרים המרכזיים בספרות העברית הקלאסית: "מסעות בנימין השלישי" מאת מנדלי מו"ס ו"הכנסת כלה" מאת ש"י עגנון.

לכאורה נבדל "אל מקום שהרוח הולך" מארבעת הרומנים הקודמים של חיים באר: נוצות (1979) "עת הזמיר" (1987), "חבלים" (1998) ו"לפני המקום" (2007), ועם זאת יש בינו לבנים נקודות חיבור בולטות והוא נותן לבוש חדש לנושאים שמעסיקים את באר לאורך שנות יצירתו: תנועת המטוטלת בין מורשת אמו למורשת אביו, הרצון להבין מאין הוא בא ולאן הוא הולך, החיפוש אחרי הטוטליות: גאולת הגוף והרוח גם יחד, הביקורת הנוקבת על רעות חולות בחברה הדתית, והאהבה העצומה לספרים ולשפה העברית. בספריו משלב חיים באר סיפורי

לביא צרפתי